

VEDİA

si dışında başka bir malla karıştırılması, bir başkasına verilmesi, vedîanın nakli ve yolculuğa giderken birlikte götürülmesi, başkasına tevdi, müdâin vedîayı inkârı, vedîayı korumada ihmal gösterilmesi, vedîa için gerekli bakımın yapılmaması, vedîanın sahibine iade edilmemesi gibi güvden unsuru ihlâl eden davranışlar vedîanın tazminini gerektiren başlıca sebeplerdir.

Vedîa akdinin gereklerine uygun davranılmayan müda' gâsıp sayılır. Tazmin için değer biçmeye ölçü olacak vakti belirleme işi gasba konu teşkil eden malın tazmin vaktiyle yakından ilgilidir. Bu hususta İslâm hukukçuları mislî veya kıyemî mala göre farklı görüşler ileri sürmüştür. **a)** Emsali piyasada satılmaz duruma gelen mislî mal kıymeti üzerinden tazmin edilir. Ebû Hanîfe, böyle bir mala kıymet takdirinde mahkemenin tazmine karar verdiği tarihin ölçü alınması gerektiği görüşündedir. Çünkü malın kıymetini ödeme sorumluluğu müdâin zimmetine ancak mahkeme kararıyla geçer. İmam Muhammed'e göre ise malın mislinin ödenbilmesi bu tarihte imkânsızlaştığından piyasadan kalktığı zamanki kıymeti esas alınmalıdır. Ebû Yûsuf da bu konuda müdâin tazmine yol açtığı zamanı ölçü almıştır. Hanefî hukukunda Ebû Yûsuf'un görüşü tercih edilmiş, *Mecelle*'nin 803. maddesi buna göre düzenlenmiştir. Mâlikî hukukçuları da aynı görüştedir. Şâfiîler'e göre tazmin kusurunun işlendiği vakitle o beldede söz konusu mislî malın piyasadan çekilmesine kadarki süre içindeki en düşük fiyat ödemede esas alınır. Eğer telef sırasında mal piyasada bulunmuyorsa sahih görüşe göre tazmin kusurunun işlenmesiyle telef arasındaki en yüksek kıymete itibar edilir. Hanbelîler ise misli bulunmayan malın piyasadan kalktığı zamanki değeri üzerinden tazmin edileceğini söylemiştir; zira onlara göre mislî mal kişinin zimmetine kıymî olarak bu zamanda geçmiştir. **b)** Tazmini gereken vedîa kıymî mal ise Hanefîler ve Mâlikîler tazmin sebebinin vuku bulunduğu vakitteki değerinin ödenmesi gerektiği görüşündedir. Şâfiîler, tazmini gerektiren ihlâlin yapıldığı günle malın telef olması arasında geçen süre içinde en düşük kıymetin ödenmesi gerektiğini savunurken Hanbelîler ödeme anına kadarki en yüksek fiyatın tazmine esas alınacağını ileri sürmüştür.

Akdin Sona Ermesi. Vedîa akdi karşılıklı rıza ile veya tek taraflı fesihle sona erer. Ayrıca taraflardan birinin ölümü veya akid ehliyetini kaybetmesi, vedîanın mülkiye-

tinin başkasına intikali gibi sebepler de vedîa akdini sonlandırır. Şâfiî ve Hanbelî hukukçuları müdâin tazmini gerektiren kusurlu davranışı ile vedîa akdini bozacağını söylerken Hanefî ve Mâlikî hukukçuları bu durumda akdin sona ermeyeceği, sadece müdâin bu davranışıyla tazminle yükümlü tutulacağı görüşündedir. Vedîa sözleşmesinin sona ermesiyle müdâin elindeki vedîa, akidsiz meydana gelen emanet niteliği kazanmış olur, dolayısıyla sahibine veya vârislerine iadesi gerekir. Aksi takdirde müdâin vedîaya gelecek zararın tazmin borcu doğar. Bütün İslâm hukukçularına göre müdâin istemesi halinde vedîanın iade edilmesi zorunludur. Çünkü müdâin malını talep etmesiyle akid bozulmuş ve malını geri alma hakkı doğmuştur. Müda' meşrû bir mazereti yokken iadede gecikirse tazminle yükümlü tutulur. Öte yandan müda', elde olmayan sebeplerle ve mâkul bir mazerete binaen iadeyi geciktirmesinden dolayı meydana gelen zarardan sorumlu tutulamaz. Meselâ vedîanın müdâin elinden gasp yoluyla alınması veya müsadere edilmesi meşrû bir özür sayılır. Vedîa kural olarak müdâin kendisine iade edilmelidir. Müdâin vefatı halinde vârislerine iade edilir; ancak tereke borcu batık ise mahkeme izni olmadan vârislere teslim edilmez (*a.g.e.*, md. 802). Bunun yanı sıra vekil veya elçi gibi müdâin temsil yetkisi bulunanlara yapılan iade de geçerlidir. Fakat vedîayı bizzat mal sahibi veya onun hukukî temsilcisi teslim alsın bile bunlar malı kabzetme ehliyetine sahip değilse iade geçersiz sayılır. Vedîanın iade edileceği yer akdin yapıldığı ve malın teslim alındığı yerdir (*a.g.e.*, md. 797). Ancak taraflar akid sırasında başka bir yerde anlaşabilirler. İade için vedîanın naklinde nakil masrafları müdie aittir. Müda', vedîaya yaptığı harcamalar yahut vedîanın yol açtığı zararlardan dolayı vedîa sahibinden alacaklı duruma gelebilir. Müdâin borcunu kabul ettiği takdirde ödemeyi geciktirse de müdâin alacağına karşılık vedîayı takas yoluyla sahiplenmesi veya alacağını bu vedîadan tahsil etmesi İslâm hukukçuları tarafından câiz görülmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şâfiî, *el-Üm* (nşr. Rif'at Fevzi Abdülmuttalib), Mansûre 1422/2001, V, 290-295; VIII, 263-265; Sahnûn, *el-Müdevvene*, VI, 144-161; İbn Hazm, *el-Muhalâ*, VIII, 276-278; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, I, 358-362; Serahsî, *el-Mebsût*, XI, 108-133; Kâsânî, *Bedâ'î*, VI, 207-214; Burhâneddin el-Mergî-nânî, *el-Hidâye*, Kahire 1400/1980, III, 215-219; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Kahire 1401/1981, II, 310-312; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Mugni* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki - Abdülfettâh M. el-Hulv), Kahire 1406/1986,

IX, 256-280; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'li'l-Muhtâr* (nşr. Mahmûd Ebbû Dâkika), Kahire 1395/1975, III, 25-28; Beyzâvî, *el-Ğayetü'l-kuşvâ* (nşr. Ali Muhyiddin el-Karadâğî), Kahire 1982, II, 711-714; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1315, V, 76; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münir*, Bulak 1324/1906, II, 812-813; İbn Receb, *el-Kavâ'id*, Mekke 1999, tür.yer.; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, VIII, 484-497; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), VII, 273-279; Şîrbînî, *Mugni'l-muhtâc*, III, 79-92; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ*, IV, 166-184; Ahmed b. Guneym en-Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-devânî*, Beyrut 1415, II, 169-172; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr* (Kahire), V, 662-676; *Mecelle*, md. 762-832; Vehbe ez-Zühaylî, *Nazariyyetü'd-dâmân*, Dimaşk 1402/1982, s. 140; Abdurrahman b. Abdullah et-Tüveycîrî, *el-Vedî'a fi's-şer'ati'l-İslâmiyye* (yüksek lisans tezi, 1402), Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Süüd el-İslâmiyye el-Ma'hedü'l-âli li'l-kazâ; Abdullah Özcan, *'Akdü'l-idâ' fi'l-fıkhi'l-İslâmî ve mekânâtühü fi 'âlemi'l-mâl ve'l-iktisâd* (yüksek lisans tezi, 1403/1983), Câmîatü' Ümmi'l-kurâ Külliyyetü's-şerîa, tür.yer.; Nezîh Hammâd, *'Akdü'l-vedî'a fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Dimaşk 1414/1993; Mustafa Yıldırım, *İslâm Borçlar Hukukunda Vedîa*, İzmir 2005; Zahit İmre, "Usulsüz Vedîa Akdi", *İÜ Hukuk Fakültesi Mecmuası*, X/1-2, İstanbul 1944, s. 188-228; Nurettin Gürsel, "Usulsüz Tevdi", *Adalet Dergisi*, sy. 1, Ankara 1950, s. 77-92; "Vedî'a", *Mu.F.*, XLIII, 5-88; Hamza Aktan, "Emanet", *DİA*, XI, 83-84.

MUSTAFA YILDIRIM

VEDÛD
(الودود)Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "sevmek, muhabbet etmek" anlamındaki **vüdd** kökünden türemiş mübalağa bildiren bir sıfat olan **vedûd** "çok seven, çok sevilen" demektir. Esmâ-i hüsnâdan biri olarak "sâlih kullarını çok seven ve onlar tarafından çok sevilen" mânasına gelir. Râgıb el-İsfahânî vüdd ile "temenni" arasında anlam ilişkisi bulunduğunu söyler, çünkü her sevilen şeyin gerçekleşmesi istendiği gibi her temenni edilen şey de sevilir (*el-Müfredât*, "vdd" md.). Ebû'l-Bekâ'nın "insan tabiatının lezzet veren her şeye eğilimi" diye mânalandırdığı ve çeşitli derecelere ayırdığı "hubb"ün saf ve temiz olanına vüdd demiş, bunun temenni ile ilişkisi bulunduğunu belirtmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de vedûd ismi esmâ-i hüsnâdan olan rahîm ve gafûr isimleriyle birlikte iki âyette geçmektedir (Hûd 11/90; el-Burûc 85/14). Ayrıca vüdd kavramı fiilî sıfatların kuruluşunda Allah'a nisbet edilmektedir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "vdd" md.). Bu âyetlerin birinde Cenâb-ı Hak'ın iman edip sâlih amel işleyenler

İçin gönüllerde sevgi yaratacağı ifade edilmiştir (Meryem 19/96). Râğib el-İsfâhânî'nin belirttiği gibi bu âyet, "Sen yer-yüzündeki her şeyi versen yine de müminlerin gönüllerini birleştiremezsin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırmıştır" meâlindeki âyetin (el-Enfâl 8/63) tefsiri mahiyetindedir. Allah Teâlâ Hz. Peygamber'e de ilâhî tebliğ karşılığında yakınlık ve barış sevgisinden başka bir bedel istemediğini ilân etmesini emretmiştir (eş-Şûrâ 42/23). Vedûd ismi Tirmizî'ye ve İbn Mâce'ye ait esmâ-i hüsnâ listelerinde bulunmakta (Tirmizî, "Da'âvât", 82; İbn Mâce, "Du'â", 10), ayrıca hadis kaynaklarında Resûl-i Ekrem'in teheccüd namazında okuduğu uzun duaların birinde, "Allahım! Sen rahimsin, vedûdsün, dilediğini yaparsın" niyazı yer almaktadır (Tirmizî, "Da'âvât", 30). Vüd kavramının geçtiği rivayetlerden biri şöyledir: "Bana karşı ileri derecede sevgi besleyen ümmetinden öyleleri vardır ki içlerinden biri aile halkı ve serveti pahasına da olsa beni görmeyi tercih edecektir" (Müsned, V, 156, 170; Müslim, "Cennet", 12).

Âlimler genellikle vedûdün etimolojisi ve Kur'an'daki kullanımı çerçevesindeki yorumlarla yetinmişlerdir. İbn Fûrek'in Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'ye atfen naklettiğine göre vedûd, "taati ve ibadeti müminler ve âriflerce sevilen, kullarını hakkı ayakta tutmaları için sevip kendilerini muvaffak kılan" anlamına gelir. Mâtürîdî ise vedûdü "her şey ve her iyilik O'ndan geldiği için sevmeye lâyık olan, kendisine tevessül edip yaklaşanı seven" şeklinde yorumlamıştır. Hattâbî de vedûdü "sevilen, sâlih kullarını seven, onlardan razı olup amellerini kabul eden, onları halka sevdiren" diye açıklamıştır. Gazzâlî vedûde "bütün yaratıklar için iyiliği seven, onlara iyilik yapan ve gerçekleştirdikleri iyilikleri öven" mânasını verdikten sonra vedûd ile rahîm arasında muhteva yakınlığı bulunduğunu belirtmiştir. Gazzâlî kulun Allah'ı sevmesini "kendisi için arzu ettiği her şeyi Allah'ın diğer yaratıkları için de istemesi, hatta onları kendisine tercih etmesi" sözleriyle açıklamıştır. Bu sevginin doruk noktası öfke, kin vb. nin sevgiyi engellemesidir. Nitekim Hz. Peygamber, Uhud Savaşı'nda dışı kırıldığı ve yüzü kan içinde kaldığı halde müşriklere beddua etmemiş, Allah'tan onlara doğru yolu göstermesini dilemiştir (el-Makşadü'l-esnâ, s. 132-133). Yine Gazzâlî vedûd isminin de rahmân, rahîm ve raûf gibi Allah'ın irade sıfatı çerçevesine girdiğini kaydetmiştir (a.g.e., s. 174). Vedûd isminden kulun nasibi Allah'ın sonsuz rah-

met ve sevgisini örnek alarak Allah'ı ve kullarını sevmesidir. Vedûd başta raûf, velî, rab, mevlâ, rahmân ve rahîm olmak üzere birçok ilâhî isimle anlam yakınlığı içinde bulunur. P. Beneito, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Keşfü'l-ma'nâ 'an sırrı esmâ'il-lâhî'l-hüsnâ* ve *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adlı eserlerinden hareketle Allah-insan, Allah-âlem ilişkisi bağlamında Allah'ın vedûd ismi ve tecellileriyle ilgili bir makale kaleme almıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 156, 170; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Hatice Boynukalın), İstanbul 2006, VII, 225; Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâcî, *İştikâku es-mâ'illâh* (nşr. Abdülhüseyn el-Mübârek), Beyrut 1406/1986, s. 152; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â'* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dimaşk 1404/1988, s. 74; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makâlât*, s. 51; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 479, vr. 233^a-234^a; Gazzâlî, *el-Makşadü'l-esnâ* (Fazlüh), s. 132-133, 174; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-aşkâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 78^a-81^a; Ebû'l-Bekâ, *el-Kûlîyyât*, s. 398-399, 942-943; Bekir Topaloğlu – İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 220-222, 334-335; P. Beneito, "The Servant of the Loving One", *Journal of the Muhyiddin Ibn 'Arabi Society*, sy. 32, Oxford 2002, s. 1-24.

BEKİR TOPALOĞLU

VEFÂ

(bk. AHİD).

el-VEFÂ (الوفا)

Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin
(ö. 597/1201)

**Hız. Peygamber'in hayatı, mucizeleri,
şemâli ve faziletlerine dair eseri.**

Kitabın adı yazma nüshaları ile bazı kaynaklarda *el-Vefâ* [*el-Vefâ'*] *bi-ahvâli'l-Muştafâ*, *el-Vefâ fi ba'zı ahvâli'l-Muştafâ*, *el-Vefâ bi-(fi) fezâ'ili'l-Muştafâ* şeklinde kaydedilmektedir (*el-Vefâ*, neşredeninin girişi, I, t). Otuz dört bölümden (ebvâb) meydana gelen eserde müellifin mukaddimede kaydettiğine göre 500'ü aşkın (530) bab vardır. Resûl-i Ekrem'in nübüvvetten önceki hayatına ayrılan birinci bölümde onun Âdem'den itibaren şanının yüceltilmesi, Hz. İbrâhim'in kendisi için dua etmesi (el-Bakara 2/129), Tevrat ve İncil'de adının geçmesinden başlamak üzere siyer kitaplarında yer alan konular özetlenmektedir. Nübüvvetin Mekke dönemi ni konu alan ikinci bölümde Hz. Muhammed'in peygamberliğine delâlet eden hal-

ler, vahyin başlaması üzerine önce kendi yakınlarından başlayarak insanları dine davet etmesi, bu uğurda çeşitli eziyetlere katlanması, müminlerden bir kısmının Habeşistan'a hicreti, amcası Ebû Tâlib'in ve eşi Hatice'nin ölümünden sonraki durumu, Tâif seyahati, Mekke'ye gelen kabilelere nübüvvetini açıklaması, özellikle Evs ve Hazrec kabileleriyle irtibatı, mi'rac hadisesi, Evs ve Hazrec kabileleriyle İkinci Akabe buluşması gibi hususlar ele alınmaktadır. Kitabın Medine'ye hicrete dair üçüncü bölümünde Hz. Peygamber'in Sevr mağarasından itibaren Medine yolculuğu, Medine'de sevgiyle karşılanması, burada mescidin inşası ve kblenin değişmesi gibi hususlar anlatılmaktadır.

el-Vefâ'nın mucizelere ayrılan dördüncü bölümünde Hz. Mûsâ devrinde büyüculüğün revaç bulduğu, Mûsâ'nın asâsiyla denizi yarması, İsâ döneminde tıbbın ilerlediği, onun ölümü dirilttiği ve bazı hastaları iyileştirdiği belirtilmekte, Resûlullah döneminde ise fesahat ve belâgatın yaygınlaştığı, Resûl-i Ekrem'in mucizesi olarak Kur'an'ın indiği kaydedilmekte, ardından Kur'an'ın beş yönden erişilemezliği üzerinde durulmaktadır: **a)** Fesahatı ve belâgatı; **b)** alışılmış edebî nesir ve şiir kalıplarına uymayı; **c)** geçmiş peygamberlere ve ümmetlere dair sağlam bilgiler içermesi; **d)** geleceğe yönelik haberler vermesi; **e)** çelişkili ifadeler taşımaması (I, 265-272). Dördüncü bölümün on beşinci babında Kur'an'da yer alan geleceğe yönelik otuz aşkın gaybî haber zikredilmiş, diğer bablar hissî mucizelere ayrılmıştır. Kitabın beşinci bölümünde Resûlullah'ın diğer peygamberlere üstünlüğü konusu ele alınmıştır. Bazı rivayetlerden hareketle Hz. Peygamber'in bir kısım ayrıcalıklarına temas edildikten sonra ümmetinin diğer ümmetlerden üstün olduğu ve müminlerin onu her şeyden daha çok sevmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Kitabın bundan sonraki kısmı Mustafa Abdülvahid neşrinde eserin II. cildini teşkil etmektedir (s. 387-827). Burada otuz bir babdan oluşan altıncı bölümde Hz. Peygamber'in fizikî, yedinci bölümde mânevî / ahlâkî özelliklerine yer verilmekte, sekizinci bölümde kendine has muaşeret kaidele-ri zikredilmekte, dokuzuncu bölümde onun zühd anlayışına değinilmektedir. Eserin bundan sonraki bölümlerinde Resûlullah'ın abdesti, namazı, orucu, haccı ve umresi; onun Allah korkusu, niyazı, hüznü, tefekkürü, ağlayışı, takvâsi, dünyaya gönül bağlamaması, tövbe ve istiğfarı ve çeşitli duaları anlatılmaktadır. Ardından Resûl-i Ek-